

kapkara kesilir." "Kendisine verilen kötü haber yüzünden halktan gizlenmeye çalışır; onu aşağılık duygusu içinde yanında mı tutsun yoksa toprağa mı gömsün!" (en-Nahl 16/58-59) ve, "O diri diri toprağa gömülen kıza, 'hangi günah yüzünden öldürüldüğü sorulduğu zaman' (et-Tekvîr 81/8-9) meâlindeki âyetlerle temas edilmektedir. Ayrıca genel olarak çocukların öldürülmesi üzerine de çeşitli âyetler nâzil olmuştur (el-En'âm 6/137, 140, 151; el-İsrâ 17/31). Zira Câhiliye döneminde bazı erkek çocukların da öldürüldüğüne dair bilgiler mevcuttur. Nitekim Kebîre bint Ebû Süfyan, Hz. Peygamber'e biat ederken daha önce dört oğlunu toprağa gömerek öldürdüğünü bildirmiş, bunun üzerine Resûl-i Ekrem kendisine dört köle âzat etmesini söylemiştir (İbn Hacer, VIII, 93). Kur'an-ı Kerim'in birçok yerinde çocukların öldürülmesinin yasaklanması yanında Resûlullah da müslüman olmayı kabul eden her kadın ve erkeğe onlardan biat alırken Allah'a eş koşmamak, yalan söylememek gibi temel esaslar arasında çocukların öldürülmemesini de şart olarak ileri sürüyordu. Birinci Akabe Biatı'nda Hz. Peygamber tarafından çocukların öldürülmesinin şart koşulması (İbn Hişâm, I, 434) bunun en meşhur örneğidir. Daha sonra Kur'an'da mümin kadınların hangi şartlarla biat edecekleri belirtilirken çocuklarını öldürmeyecekleri hükümüne de yer verilmiştir (el-Mümtehine 60/12). Resûl-i Ekrem, bu insanlık dışı hareketi yasaklarken ayrıca kız çocuğuna iyi muamele edenin ve onu güzel bir şekilde büyütenin cehennem ateşinden uzak olacağını (Buhârî, "Edeb", 18), hatta iki veya üç kızı ya da kız kardeşi bulunan kişinin onlara iyi davranması halinde cennete gireceğini müjdelemiştir (Tirmizî, "Birr", 13).

Câhiliye döneminde kız çocuklarının öldürülmesine karşı çıkanlar da olmuştur. Meşhur Hanıflar'den Zeyd b. Amr b. Nüfeyl insanları puta tapmasını, putlar adına kurban kesmesini ve kız çocuklarını öldürmesini engellemeye çalışmış, hatta onlardan çocuklarını alarak geçimlerini sağlamış ve istediklerinde geri vermiştir. Şair Ferezdak'ın dedesi Sa'saa b. Nâciye'nin de ikişer veya üçer deve karşılığında Benî Temîm'den 360 kız çocuğunu kurtardığı rivayet edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Dârimî, "Muḳaddime", 1; Buhârî, "Edeb", 18; Tirmizî, "Birr", 13; İbn Hişâm, *es-Sire*, I, 434; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *Aḥbârü'n-nisâ' fî Kitâbi'l-Eğânî* (nşr. Abdülemîr Mühennâ), Beyrut

1409/1988, s. 46; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, III, 126-127; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), VIII, 93; Mahmud Esad, *İslâm Tarihi* (haz. Ahmet Lütfi Kazancı - Osman Kazancı), İstanbul 1983, s. 225; Mahmûd Şükrî el-Âlûsî, *Bülûğu'l-ereb* (nşr. M. Behcet el-Eserî), Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübü'l-ilmiyye), III, 42-53; Elmalılı, *Hak Dini*, VIII, 5603-5606; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, V, 88-98; Hasan İbrâhim Hasan, *Târîhu'l-İslâm*, Kahire 1979, I, 64-65; Mevdûdî, *Tefhîmü'l-Kur'an* (trc. Muhammed Han Kayanî v.dğr.), İstanbul 1990, VII, 47-48; M. Şemseddin, "Kable'l-İslâm Araplar'da İctimâî Âile", *DİFM*, I/4 (1926), s. 90; Abdülmeccid Katâmîş, "Dirâsât fi'l-emşâli'l-'Arabiyye", *Mecelletü'l-Baḥsi'l-İlmî ve't-türâsi'l-İslâmî*, III, Mekke 1400/1980, s. 171-172; Yavuz Yıldırım, "İslâm Öncesi Arap Yarımadasında Çocuk Öldürme Olgusu", *İlâhîyat Fakültesi Dergisi*, sy. 7, İstanbul 2003, s. 79-111; Adnan Demircan, "Câhiliyye Araplarında Kız Çocuklarını Gömerek Öldürme Âdeti", *İSTEM: İslâm, San'at, Tarih, Edebiyat ve Mûsikisi Dergisi*, II/3, Konya 2004, s. 9-29.

MEHMET ALİ KAPAR

MEVVÂK

(المواق)

Ebû Abdillâh Muhammed
b. Yûsuf b. Ebî'l-Kâsım
el-Mevvâk el-Abderî el-Gırnâtî
(ö. 897/1492)

Mâlikî fakihî.

Hayatına dair fazla bilgi yoktur. Ebû Yahyâ İbn Âsım, Ebû'l-Kâsım İbn Sirâc, Ebû Abdullah el-Mintûrî ve Muhammed b. Yûsuf es-Sannâ'dan öğrenim gördü ve devrinin tanınmış âlimlerinden biri oldu. Gırnata'da (Granada) müftülük ve hatiplik görevlerinde bulundu. Talebeleri arasında Ahmed b. Muhammed ed-Dükûn es-Sanhâcî, Ebû'l-Hasan Ali b. Kâsım ez-Zekkâk, Ebû'l-Ferec Abdullah b. Ahmed el-Gırnâtî, Muhammed b. Ahmed es-Sülemî el-Cî'dâle ve Ahmed b. Dâvûd'un adları anılmaktadır. Mevvâk, Gırnata'nın hristiyanların eline düştüğü 897 yılı Şâbanında (Haziran 1492) ileri bir yaşta vefat etti.

Eserleri. 1. *et-Tâc ve'l-iklîl 'alâ (bi-şerhi) Muḥtaşarı Halîl*. Halîl b. İshak el-Cündî'nin Mâlikî fıkının temel metinlerinden olan *el-Muḥtaşar*'ına yazılmış en yaygın şerhlerden biridir; Hattâb'ın *Mevâhibü'l-celîl* adlı şerhiyle birlikte basılmıştır (Kahire 1328-1329, 1331). Müellif *el-Muḥtaşar*'ın diğer şerhlerinde görülmeyen bir metot izlemiş, asıl metnin ibaresini verdikten sonra izahına geçmeyecek zikredilen görüşe uygun veya aykırı diğer görüşleri kaynaklardan olduğu gibi nakletmiş, bazen da sonunda kendi itirazlarına yer vermiştir. Bedreddin el-Ka-

râfî kimseye atıfta bulunulmayan ifadelerin de müellife ait olabileceğini belirtir. Ahmed Bâbâ et-Tinbüktî, İbn Gâzî'nin *el-Muḥtaşar*'a yazdığı şerhte önemli ölçüde Mevvâk'ın eserine dayandığını ve onun anlaşılması zor yerlerini açıkladığını söyler. Muhtasar geleneğinin ortaya çıkmasından önceki Mâlikî kaynaklarına dönüşmesini teşvik eden Fas Sultanı Mevlây Muhammed'in (ö. 1240/1824-25) medrese öğretiminde esas alınacak metinleri belirleyen ve Halîl b. İshak'ın *el-Muḥtaşar*'ının ancak bir şerhle birlikte okunmasına müsaade eden fermanında andığı beş şerhten biri de *et-Tâc ve'l-İklîl*'di (*Tabâku'l-ertâb*, neşredenin girişi, s. 57). Mevvâk'ın eserinde lafız tahlillerinden çok mezhebin temel kaynaklarından nakillerde bulunması bu tercihte etkili olmuş görünmektedir. Mevvâk *el-Muḥtaşar*'a ayrıca bundan daha küçük bir şerh yazmıştır. 2. *Sünenü'l-muḥtedîn fî (ilâ) maḳâmâtî'd-dîn* (Fas 1314). Fâtır süresinin 32. âyetinin tefsiri olup müellifin fıkıh, fıkıh usulü, tasavvuf ve diğer konulardaki geniş bilgisini yansıtmaktadır. 3. *Fihrist*. Ahmed Bâbâ et-Tinbüktî talebesi Ahmed ed-Dükûn'un ondan bu eseri rivayet ettiğini kaydeder (*Neylû'l-ibtihâc*, I, 136). 4. *el-Furûk* (Ebû Ca'fer Ahmed b. Ali el-Belevî, s. 190).

Ahmed b. Yahyâ el-Venşerîsî Kuzey Afrika ve Endülüs Mâlikî ulemâsının fetvalarını derlediği *el-Mi'yârü'l-mu'rib* adlı eserinde Mevvâk'ın da birçok fetvasına yer vermiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sehâvî, *ed-Ḍav'ü'l-lâmî*, X, 98; Venşerîsî, *el-Mi'yârü'l-mu'rib* (nşr. Muhammed Haccî), Beyrut 1403/1983, XIII, 428 (İndeks); Ebû Ca'fer Ahmed b. Ali el-Belevî, *Şebet* (nşr. Abdullah el-İmrânî), Beyrut 1403/1983, s. 190, 203; Bedreddin el-Karâfî, *Teuṣṣihu'd-Dibâc* (nşr. Ahmed eş-Şüteyevî), Beyrut 1403/1983, s. 234-235; İbnü'l-Kâdî, *Dürretü'l-ḥicâl*, II, 141; a.mlf., *Cezvetü'l-iktibâs*, Rabat 1973, I, 319; Ahmed Bâbâ et-Tinbüktî, *Neylû'l-ibtihâc*, Trablus 1408/1989, I, 136; II, 561-563; Mevlây Muhammed b. Abdullah, *Tabâku'l-ertâb fî ma'ḳetafnâhü min mesânidi'l-e'imme ve kütübî meşâhiri'l-Mâlikiyye ve'l-İmâm el-Hattâb* (nşr. Abdullah b. İdrîs b. Ebû Bekir Mîgâ), Muhammediye 1420/1999, neşredenin girişi, s. 57; Mahlûf, *Şecere-tü'n-nûr*, s. 262, 276; Serkis, *Mu'cem*, II, 1814-1815; Brockelmann, *GAL*, II, 102; *Suppl.*, II, 97, 375-376; Abdülazîz Binabduallah, *Ma'lemetü'l-fikhi'l-Mâlikî*, Beyrut 1403/1983, s. 180; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), VII, 154-155; Fevzî Abdürrezzâk, *el-Matbû'âtü'l-haceriyye fi'l-Mağrib*, Rabat 1406/1986, s. 60; Ali Hakan Çavuşoğlu, *Irak Mâlikî Ekolü (III.-V./IX.-XI. yy.)*, (doktora tezi, 2004), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 95.

AHMET ÖZEL